

*Левицький Андрій Олегович,
начальник управління криміналістичного забезпечення
Головного слідчого управління
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук
Москалюк Олена Михайлівна,
старший спеціаліст-криміналіст з особливих доручень
управління криміналістичного забезпечення
Головного слідчого управління
Національної поліції України,
кандидат юридичних наук*

ТАКТИКА ДОПИТУ ЖІНОК, ЩО ПОТЕРПІЛИ ВІД НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

Вивчення тактики допиту жінок, які стали жертвами насильства, а також чинників, які обумовлюють її особливості, є необхідною умовою удосконалення зазначеної слідчої дії, що у цілому має сприяти покращенню процесу захисту прав жінок-жертв насильства у судових процедурах.

За даними ООН, щорічно понад 1 млн українок зазнають фізичного, сексуального насильства та психологічного тиску в сім'ї, але до правоохоронних органів звертається лише 15% постраждалих [1]. Згідно офіційної інформації, за останні п'ять років в Україні було зафіксовано 10 351 фактів домашнього насильства, зокрема, щодо жінок. Лише у січні 2024 року таких було – 435. Це на 55% більше, ніж у січні 2023 року, коли зареєстрували 280 таких справ [2].

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну кількість насильницьких злочинів проти жінок суттєво зросла [3]. На окупованих територіях військовослужбовців російської армії вбивають, катують, гвалтують українських жінок, саджають їх у катівні та забирають у полон. Про це свідчать, зокрема, зібрані Національною поліцією та іншими правоохоронними органами численні докази. Категорію насильницьких злочинів, жертвами яких є жінки, у воєнний та мирний час, складають також умисні тяжкі чи середньої тяжкості тілесні ушкодження, побої та мордування; примушування до статевого акту; задоволення статевої пристрасті неприродним способом; замах на вбивство тощо.

Механізм зазначених злочинів характеризується певною специфікою, яку необхідно враховувати в процесі розробки та реалізації тактики допиту їх жертв.

Зокрема, тактика проведення допиту жінок-жертв насильницьких злочинів потребує посиленої уваги до їх психологічного стану. Слід пам'ятати, що унаслідок отриманого стресу та тяжкого переживання поведінка потерпілої особи може приймати неадекватні форми, що у контексті допиту об'єктивується через такі дії, як приховування інформації; замовчування певних фактів; відмова від раніше наданих показів тощо. Найчастіше приховують інформацію від слідства жінки, які мають родинний, дружній або службовий зв'язок із обвинуваченим.

Тактика допиту жінок, що потерпіли від насильницьких злочинів, ґрунтується на комплексі криміналістичних рекомендацій та прийомів, зміст яких обумовлюється багатьма чинниками. Зокрема, вибір тактики може бути обумовлений особистісними характеристиками потерпілої, її належністю до певної класифікаційної групи, а також наявністю та характером взаємозв'язків з обвинуваченими. Особлива увага приділяється забезпеченню комфорту та безпеки потерпілої під час допиту, з метою створення сприятливих умов для реалізації завдань слідства [4, с. 15]. Також суттєвими чинниками, що впливають на ефективність тактики допиту жінок-жертв насильницьких злочинів, є фізичний і моральний стан останніх, їх вік, рівень інтелектуального розвитку, загальний психотип поведінки, вид та характер взаємовідносин із злочинцем.

Відповідно, одним із основних аспектів відповідної тактики допиту є детальне вивчення особистості потерпілої та обставин, пов'язаних із злочином та злочинцем. Окрім загальної інформації, важливим є отримання таких даних, як: а) коло оточення потерпілої; б) відсутність чи наявність у неї захворювань психічного спектру; в) індивідуальні психологічні особливості (характер, темперамент, емоційний стан на час вчинення злочину); г) наявність чи відсутність родинного, службового чи іншого зв'язку із злочинцем; г) особливості зовнішності чи деталей одягу, який був на жертві під час вчинення над нею насилля.

З метою забезпечення процесуальних прав жінки-жертви насильницького злочину, у процесі проведення слідчих дій важливим є забезпечення можливості реалізації нею таких прав, як: 1) право ознайомитися із постановою про призначення експертизи; 2) право отримувати повідомлення від слідчих і судових органів про основні процесуальні рішення (пред'явлення обвинувачення, обрання запобіжного заходу та його відміни, накладення арешту на майно, зупинення провадження тощо); 3) право збирати за дорученням слідчого (суду) докази у справі; 4) право заявляти клопотання перед судом другої інстанції про витребування додаткових матеріалів; 5) право бути ознайомленою із матеріалами про відмову в порушенні кримінальної справи, закриття чи зупинення справи незалежно від підстав закриття та зупинення [4, с. 10]. Також перед початком допиту потерпілій слід повідомити про можливі уточнення, доповнення та перевірку її показань.

З метою забезпечення мінімального психоемоційного травматизму жінки-жертви насильницького злочину, процес організації та проведення допиту зазначеної категорії осіб передбачає такі дії, як: а) ознайомлення потерпілої з порядком проведення зазначеної процесуальної дії; б) доведення до відома вимоги конфіденційності наданих свідчень; в) переконання у невідворотній відповідальності винуватого. Максимально бажаним є залучення психолога для здійснення психоемоційної адаптації потерпілої до слідчих дій.

У процесі проведення допиту важливо спостерігати за невербальними діями потерпілої, її жестами, мімікою, інтонацією. Варто також оперативно реагувати на зміни в проявах поведінки потерпілої, слідкувати за її реакцією на запитання та тон розмови. Важливим завданням для слідчого є установлення взаєморозуміння із потерпілою. У цьому зв'язку неприпустимими є негативна

оцінка характеру, поведінки чи способу життя потерпілої, ігнорування її запитань, нехтування її моральним станом, знецінення її думки. Також не слід акцентувати увагу на обставинах, які пом'якшують чи можуть пом'якшити відповідальність обвинуваченого.

У випадку, коли потерпілою від насильницьких злочинів є малолітня чи неповнолітня особа, тактика допиту, крім зазначених, має ґрунтуватися на засадах, що є предметом окремого розгляду. Зокрема, при роботі слідчого із зазначеної категорією слід враховувати вік та особливості психоемоційного розвитку дитини чи підлітка, їх взаємовідносини з обвинуваченими. Необхідно мати на увазі, що зазначена категорія осіб більш залежна від насильника у плані можливості залякування психологічними чи фізичними методами впливу.

Важливими елементами (етапами) підготовки до допиту жінки, що потерпіла від насильницьких злочинів, є своєчасне визначення: а) необхідного і достатнього обсягу інформації про потерпілу; б) кола спеціалістів, залучення яких до проведення слідчих дій є необхідним і бажаним; в) технічних засобів фіксації слідів злочину; г) доцільності і змісту консультацій із відповідними фахівцями.

Отже, тактика проведення допиту жінок, що потерпіли від насильницьких злочинів, характеризується низкою особливостей, обумовлених необхідністю врахування особливої уваги до ситуації та емоційно-психологічних аспектів її сприйняття жертвою. Важливо створити сприятливу та безпечну атмосферу для потерпілої, де вона може відчути підтримку та повагу до своєї гідності.

Допит потерпілих жінок від насильницьких злочинів повинен проводитися з урахуванням можливих травматичних наслідків для них. Важливо дотримуватися принципів етики та гуманного ставлення, уникати виклику додаткового стресу та дискомфорту. Допит може бути ефективним лише у випадку, якщо потерпіла відчуває, що її права та гідність захищені, а інформація, яку вона надає, буде використана для покарання винних.

У цілому, протидія насильству проти жінок вимагає системного підходу та спільних зусиль усіх суспільних секторів. Необхідними кроками у зазначеному напрямі вважаємо: підвищення рівня суспільної уваги до вказаної проблеми; зміну суспільних стереотипів до жертв зазначених злочинів; удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства; формування нових підходів до реалізації практики фіксації слідів зазначених злочинів та їх розслідування.

Список використаних джерел

1. Аналітична довідка ООН. Гендерно зумовлене насильство. 4 с. URL: https://doi.org/file:///C:/Users/admin/Downloads/UN%20Policy%20Paper%20on%20GBV_FINAL%20UKR.pdf. (дата звернення: 05.05.2024)

2. Opendatabot. Рекордну кількість справ про домашнє насильство зареєстрували у 2024 році. *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/domestic-violence-2023> (дата звернення: 05.05.2024)

3. Реалії Д., Горбатенко С. «Для них згвалтування – це зброя». Три дослідниці розповідають, що дізналися про сексуальні злочини військ РФ в Україні. *Radio Свобода*. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/zgvaltuvannia-armija-rf-zvit/32918550.html> (дата звернення: 05.05.2024)

4. Матюшкова Т. П. Тактика допиту потерпілих-жінок від насильницьких злочинів : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2006. 20 с.

*Михайліченко Тетяна Олександрівна,
старша наукова співробітниця Науково-дослідного
інституту вивчення проблем злочинності
імені академіка В.В. Сташиса НАПрН України,
кандидат юридичних наук, доцентка*

СКОРОЧЕННЯ МЕРЕЖІ ДЕРЖАВНИХ І КОМУНАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я ЯК ПОРУШЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я

Коли говорять про порушення права на безоплатну медичну допомогу, найчастіше згадуються численні справи про вимоги оплати пацієнтами тих чи інших медичних послуг. У той же час Кримінальний кодекс (далі – КК) України передбачає у ч. 2 ст. 184 як кримінальний проступок незаконне скорочення мережі державних і комунальних закладів охорони здоров'я. Однак, дане положення de-facto є мертвим.

Дослідження судової практики в Єдиному державному реєстрі судових рішень засвідчило, що воно не містить жодного вироку щодо незаконного скорочення медичних закладів. У той же час є Постанова Верховного Суду від 13 грудня 2019 року у справі № 461/1824/15-а, якою було визнано протиправною та скасовано ухвалу Львівської міської рад, що передбачала утворення госпрозрахункових відділень стоматологічної допомоги дорослому населенню м. Львова [1].

Водночас контент-аналіз публікацій у ЗМІ засвідчив, що питання про скорочення державних і комунальних закладів охорони здоров'я не втрачає актуальності [2; 3; 4]. Однак, хто ж є суб'єктом даного кримінального проступку? Відповідно до науково-практичних коментарів – це службова особа відповідного органу виконавчої влади, до компетенції якої належить забезпечення існування мережі медичних закладів [5, с. 200; 6, с. 563]. Важливо при цьому, що «не будь-яке скорочення мережі державних та комунальних закладів охорони здоров'я, у яких медична допомога надається безоплатно, утворює склад» досліджуваного кримінального проступку [6, с. 562]. Таким чином, маємо ситуацію, що з одного боку, відповідно до ст. 14 Основ законодавства України про охорону здоров'я мережа державних і комунальних закладів охорони здоров'я формується з урахуванням планів розвитку госпітальних округів, потреб населення у